

Наставни час „Трагови лица у вјечном сјећању”

Катица Смиљанић

проф. италијанског језика и књижевности и српског језика и књижевности, библиотекар, ЈУ ОШ „Вук Стефановић Караџић”, Козарска Дубица
smiljanic.katica@yahoo.com

Приказ

УДК 371.213.1:930.85

COBISS.RS-ID 143180545

DOI 10.7251/TOP2511223S

Апстракт: Рад о одржаном часу „Трагови лица у вјечном сјећању” у школској библиотеци на тему страдања и сјећања на жртве Другог свјетског рата. Часови су одржани за ученике 9. разреда основне школе.

Кључне ријечи: наставни час, култура сјећања, жртве, мултидисциплинарни приступ.

Поводом обиљежавања Седмице културе сјећања на жртве Другог свјетског рата, у школској библиотеци одржани су часови посвећени овој теми за ученике деветог разреда. О овој теми се у школама у Козарској Дубици говори током цијеле године када Наставни план и програм то дозвољава, али и мимо тога, с обзиром на то да се на подручју општине Козарска Дубица налази и „Спомен-подручје Доња Градина”. Управо залагањем ове установе, све школе у Републици Српској добиле су едукативни материјал у виду фотографија страдалих у Концентрационом логору Јасеновац — Доња Градина. Важно је напоменути да су ово фотографије жртава настале прије почетка рата, односно да нису трауматичне већ да показују жртву у свакодневном животу прије страдања.

Републички педагошки завод Републике Српске организовао је онлајн едукацију на тему реализације наставног часа са горепомену-

тим фотографијама за наставнике српског језика и историје, као и за све друге заинтересоване просвјетне раднике. Предавање је одржала мр Силва Добраш, инспектор — просвјетни савјетник за српски језик и књижевност. Циљ предавања био је јачање педагошких компетенција на тему културе сјећања и памћења наставника за предавање о осјетљивим темама како би се ова тема приближила ученицима на начин који не трауматизује већ се историја посматра из позиције појединца, обичног човјека са нашег подручја, који има своје име и презиме.

Крајем 1990-их година у Европи су се развијале расправе у ком узрасту би дјеца требало да се суоче са темама Холокауста, да ли је то период основне или средње школе.¹ И данас постоје заговорници да је узраст ученика у основној школи премален за овако тешку тему. Међутим, данас је све више оних који заговарају тезу да ученици основне школе треба и мора да се сусрећу са овом темом, нарочито у времену интернета када ученици имају отворен приступ информацијама, те уколико не посједују развијену критичку свијест да сами расуђују, улога наставника је више него икада прије неопходна. Бојазан је да уколико са ученицима у овом узрасту не говоримо о овим темама, у периоду средње школе може бити касно. У овим моментима је улога наставника кључна, односно приступ и методологија коју он користи приликом обраде ове теме. Један од најбољих приступа развија Међународна школа за образовање о Холокаусту, у оквиру Меморијалног центра „Јад Вашем“ у Израелу. У питању је тзв. *сџирални њедајошки ѓрисџуј*. Кључни елементи овог приступа су: садржај прилагођен узрасту (специфичној психолошкој и емоционалној зрелости ученика); мултидисциплинарност (књижевност, ликовна и музичка умјетност служе као средства за разумијевање Холокауста); емпатија и етичка одговорност; педагошки припремљени наставници (знају како пажљиво „ући“ и сигурно ‘изаћи’ из теме штитећи емоционалну добробит ученика). Сви ови елементи се користе како би се ученицима приближила тема без додатне трауматизације.

У наставку рада представљам наставни час који сам одржала по узору на препоруке Републичког педагошког завода као и ча-

1 „Holocaust education: A Primary or Secondary Concern?“, у: *Holocaust Education in Primary School in the Twenty- First Century*, ur. Claus-Christian W. Szejnmann, Paula Cowan, James Griffiths, Cham 2018.

сове са званичног сајта „Јад Вашема”² уз допуне и измјене, прилагодивши час конкретним разредима и свом личном начину рада.³

Циљ часа био је да се говори о жртвама Другог свјетског рата без шокантних слика и бројки, већ да се жртвама да име, презиме и лик, а све са циљем да се говори о драгоцјености људског живота и очувања мира и слободе као универзалне људске вриједности. Ученици развијају емпатију према жртвама поистовјећивањем са њиховим животима и навикама у времену које претходи тренутку кад постају жртве.

Сет садржи 23 фотографије гдје на полеђени сваке фотографије стоји објашњење фотографије. Пријератне фотографије показују да жртве нису само неки имагинарни број већ су имали идентитет. Видимо породице, дјецу и обичне тренутке из свакодневног живота, што помаже ученицима да схвате да су то биле праве особе чији су животи угашени из разлога што су били друге националности или се нису слагали са режимом. Ове фотографије служе као визуелни траг историје и покрећу низ питања: Ко су били ти људи? Како је изгледао њихов живот? Зашто су постали жртве? Тиме се подстиче емпатија код ученика и указује се на шири друштвени, етнички и културни контекст прије Холокауста.

Фотографије особа сам поставила на један сто са јасним упутством да се не смију окретати и читати.⁴ Ученици пролазе поред фотографија те након неколико минута разговарамо шта виде (бура мозга). Најчешћи одговори су да су то неки људи из давних времена, писци, жене у народној ношњи са нашег краја и сл. На основу фотографија тешко је закључити да су то људи и дјеца страдали у логору, али има и случајева да ученици по изгледу фотографије закључе да је то период Другог свјетског рата. На овај начин, без уводног објашњења, жељела сам да ученици стекну свијест да су

2 https://www.yadvashem.org/education/educational-materials/lesson-plans/remember-faces.html?utm_source

3 Напомињем да се ове фотографије користе као едукативан материјал и да их наставник користи на разне начине, тако сам и ја овдје представила један од часова из разлога што нису сви часови изгледали једнако, зависно од динамике одјељења као и претходног знања ученика.

4 Ученицима нисам показала фотографију на којој је била приказана ознака коју су морали носити Јевреји приликом кретања на територији НДХ, фотографију траке којом су Срби били означени у Бјеловару те мапа јасеновачког Логора III - Циглана, с циљем да задатак буде тежи.

то људи који су имали лик, животе те да су живјели неким обичним животом прије рата.

Затим ученике дијелим у групе и свакој групи дајем по једну фотографију. Задатак је да разговарају о фотографији помоћу следећих питања:

- Ко би могла бити особа на фотографије?
- Какав је био њен/његов живот прије рата?
- Шта гардероба / предмети / изрази лица говоре о њеној судбини?
- Каква осјећања и/или мисли буди ова фотографија?
- Каква додатна питања ова фотографија покреће код вас?⁵

Ученици прво без знања ко је на фотографији размишљају о животима људи са фотографије, покушавају на основу одјеће и предмета са фотографије закључити каквим су животом живјели. Затим, заједно са сваком групом читам објашњење фотографије те им дајем појашњења уколико је то потребно. Остављам ученицима времена да направе кратку презентацију добијене фотографије те да своја запажања представе остатку разреда.

У наставку неке од фотографија које сам користила:

5 Силва Добраш, „Смјернице за употребу фотографија ЈУ ‘Спомен-подручја Доња Градина’“, Републички педагошки завод 2025.

Ромски оркестар њрије Друџи сејейској раџа. „Цџиани су свирали себи џосмрџни марџи и мноџима су сузе џуриле низ образе. Лоџораџи коџи су слушали џај џосмрџни марџи, џричали су да никад ниџиџа џоџресниџе и џезивџе нису чули.“ (из кџиџе „Јасеновачки лоџор смрџи“ др Николе Николиџа)

Вивијен Сџолзер је заједно са родишељима дејорџована из Зајреба у лојор Јасеновац. Док је била зашочена у лојору, Вивијен је од пријатеља, који је ипак био зашоченик, добила рођендански поклон, дрвену кућицу.

На поклојцу кућице уравирани су иницијали Вивијен и пријатеља који јој је дао кућицу, а између њих датум Вивијениног рођендана, 28. октобар 1943. године. Децембра 1943. сви чланови породице су убијени.

*Ромкиња Узејша Хаџијусуфовић, рођена у Босанској Градишци,
убијена у јануару 1944. године у лојору Сџара Градишка.*

На Голој њланини испод Козаре 7. јула 1942. године ухваћен је збјеј од 50 жена са дјецом. Нелу Бојанић, учитељицу из Ламовише, и њену кћерку Бранкицу, осмојодишњу дјевојчицу, сирјељали су одмах, као ојомену.

Бранко Босанац, учишељ у Мошћаници, са сујрујом Даницом и дјецом: Срђаном, Немањом, Дивном и Љиљаном. Године 1942. чланови породице одведени су у сисџем јасеновачких лојора. Исте јодине Даница и дјеца су убијени у лојору Сџара Градишка, а Бранко у лојору Јасеновац.

*Јулија Израел рођена 1928. године у Бакићу код Слашине.
Заједно са мајком Маријом одведена је у лојор Тења
код Осијека, из којеј се никад нису враћиле.*

Након њихових излагања настављамо разговор о судбинама људи у концентрационим логорима, са посебним нагласком на комплекс концентрационих логора Јасеновац гдје су страдали Срби, Роми, Јевреји и Хрвати антифашисти. Од ученика не тражим фактографске податке, напротив циљ је да жртва не буде само број, већ да јој се да стварни лик и животна прича.

Из публикације Каталог изложбе „Јасеновац - моја прича“ коју је приредила Бранка Ковачевић, библиотекарка Угоститељско-економске школе из Приједора, ученицима читам једну животну причу/судбину преживјелих. Ова публикација је скуп прича о судбинама предака ученика и радника поменуте школе. Ученицима читам причу „Дај, газда, банку“ која говори о судбини човјека из околине Сарајева који је доведен у Јасеновац и коме је живот спасио чувар логора (муслиман) којем је он некад раније у животу помогао. Напомињем ученицима да је било много оваквих прича гдје су људи помагали једни другима без обзира на националност и вјероисповијест и да је то нешто чему треба да тежимо у свом свакодневном живот, те да не смијемо допустити да се икада више овако зло понови, да су сви људи на планети једнако важни, те да нико нема право да сматра да је изнад осталих. Овдје видимо побједу живота над смрћу с циљем да се код ученика не развија мржња и жеља за осветом.

Питам ученике да ли је неко од њихових предака страдао у Јасеновцу, знају ли / желе ли судбину својих предака подијелити са разредом, те их позивам да, уколико желе, да запишу причу, могу да је оставе у библиотеци. Овдје је веома важно појаснити ученицима зашто многе приче нису забиљежене, те да им објаснимо зашто су многе жртве ћутале и нису жељеле причати о страховтама кроз које су прошли.

ЛИТЕРАТУРА:

- “Holocaust education: A Primary or Secondary Concern?”, у: *Holocaust Education in Primary School in the Twenty- First Century*, ur. Claus-Christian W. Szejnmann, Paula Cowan, James Griffiths, Cham 2018.
- Силва Добраш, „Смјернице за употребу фотографија ЈУ ‘Спомен-подручја Доња Градина’“, Републички педагошки завод 2025.
- Бранка Ковачевић, „ЈАСЕНОВАЦ, моја прича“ : [80 година од пробоја јасеновачких логораша]: [каталог изложбе], Вишеград - Приједор 2025.